

Психологічна служба системи освіти області: підсумки роботи і завдання на 2014/2015 н.р.

В умовах впровадження нових Державних стандартів освіти підвищуються вимоги до діяльності психологічної служби, на яку покладаються важливі завдання, пов'язані з психологічним забезпеченням якості освітніх послуг.

Зважаючи на посилення уваги щодо ролі психологічної служби у забезпеченні процесів реформування освіти, обласний центр ППСР проводить щорічний аналіз діяльності районних, міських психологічних служб з метою отримання інформації про стан системи, динаміку, яка спостерігається у розвитку регіональних психологічних служб, наявні проблеми та нереалізовані можливості і на основі цього визначаються пріоритети, актуальні завдання подальшої діяльності.

Протягом року в розвитку психологічної служби спостерігались позитивні тенденції, які проявились у зростанні кількісних та якісних показників. Зокрема, зросла чисельність кадрового складу служби у порівнянні з минулим роком на 52 фахівці. Станом на 01.06.2014 р. в закладах освіти області працювало 866 фахівців, з них: 593 практичних психологів, 241 соціальний педагог, 32 методисти-психологи.

У структурі служби функціонувало 3 районних центри практичної психології та соціальної роботи: Ізяславський, Красилівський, Новоушицький.

Заслужовує на схвалення діяльність органів управління освітою щодо збільшення кількісного складу фахівців психологічної служби Білогірського, Волоцького, Полонського, Шепетівського районів та м. Кам'янець-Подільського. Водночас низькі темпи розвитку психологічної служби у минулому навчальному році спостерігалися у Кам'янець-Подільському, Старосинявському, Теофіпольському районах. А у Красилівському районі допущено навіть зменшення кількості практичних психологів.

У новому навчальному році необхідно буде розв'язувати проблеми психологічної служби, які пов'язані передусім з розвитком мережі:

- станом на 01.06.2014 р. не обслуговувались практичними психологами 36 міських ДНЗ (22% від нормативної потреби), 520 ДНЗ у сільській місцевості, що становить 83%;

- позашкільні навчальні заклади забезпеченні посадами практичних психологів на 31%;

- на 57% забезпеченні посадами практичних психологів вечірні (змінні)

школи;

- МНВК забезпеченні посадами практичних психологів на 63%;

- міські ЗНЗ забезпеченні посадами соціальних педагогів на 72%; при цьому, в 9 районах (Білогірському, Ізяславському, Кам'янець-Подільському, Красилівському, Новоушицькому, Старокостянтинівському, Старосинявському, Теофіпольському, Чемецькому) та м. Старокостянтинів в закладах освіти не введено жодної посади соціального педагога.

Слід зауважити, що розвиток мережі пов'язаний із суб'єктивними факторами. Зокрема, з низьким рівнем розуміння значущості психологічної служби та її ролі, яку вона має відігравати у навчально-виховному процесі сучасного закладу.

З метою підвищення рівня поінформованості керівників закладів освіти та на виконання наказу МОН України № 1106 від 06.08.2013 р. «Про затвердження Плану заходів МОН України щодо розвитку психологічної служби на період до 2017 року», наказу департаменту освіти і науки Хмельницької ОДА № 2083-но від 27.09.2013 р. «Про затвердження Плану заходів щодо розвитку психологічної служби системи освіти Хмельницької області на період до 2017 року», листа ХОІППО № 1111 від 23.12.2013 р. «Про забезпечення виконання Плану заходів МОН України щодо розвитку психологічної служби на період до 2017 року» необхідно забезпечити організацію і проведення у 2014-2015 н. р. семінарів для завідувачів ДНЗ та директорів ЗНЗ з питань:

- «Роль, місце та основні функції практичного психолога, соціального педагога в організації навчально-виховного процесу в ДНЗ»;

- «Роль, місце та основні функції практичного психолога, соціального педагога в організації навчально-виховного процесу в ЗНЗ».

Ефективність роботи психологічної служби значною мірою залежить від якості методичного супроводу роботи практичних психологів, соціальних педагогів.

Важливо, що протягом останнього періоду активізувалась методична робота керівників психологічних служб районів, міст. Методистами з психологічної служби протягом 2013-2014 н. р. було забезпечено проведення для практичних психологів та соціальних педагогів 148 семінарів, 68 методоб'єднань, 59 інструктивно-методичних нарад. Більш ширше методис-

ти-психологи почали використовувати інші форми навчально-методичного забезпечення: інтернет-семінари (вебінари), інтерв'їзні, суперв'їзні, творчі, динамічні групи; засідання дискусійних клубів, майстер-класи тощо. У всіх районах (містах) протягом року було організовано роботу «Шкіл молодого психолога та соціального педагога». Проводились індивідуальні та групові консультації для фахівців служби. Організовувалось проведення спільних семінарів-нарад із співробітниками відділів охорони здоров'я, ЦССДМ, ССД; засідань круглих столів з обміну досвідом роботи. Добре зарекомендували себе такі форми методичної роботи, як організація і проведення Днів практичної психології у ДНЗ, ЗНЗ; Тижнів психології; Творчих звітів практичних психологів, соціальних педагогів, які атестуються.

Активізація методичного супроводу роботи практичних психологів, соціальних педагогів позитивно позначилась на зростанні обсягу та якості надання соціально-психологічної підтримки дітям, учням, педагогам та батькам. Зокрема, діагностичною роботою було охоплено понад 168 тис. дітей та учнів, більше 65 тис. батьків та близько 24 тис. педагогів; консультативну допомогу надано понад 148 тис. учнів, більше 28 тис. педагогів, близько 100 тис. батьків. Понад 51 тис. дітей, учнів було залучено до індивідуальної, групової корекційно-розвивальної роботи. Психологічною просвітою охоплено понад 49 тис. батьків, більше 21 тис. педагогів та близько 175 тис. учнів.

Протягом року ОЦППСР було організовано проведення обласного дослідження з питань вивчення особистісних чинників ефективності фахової діяльності практичних психологів закладів освіти.

В районах і містах області проводилися соціально-психологічні дослідження за такою проблематикою:

- діагностика рівня готовності дітей до навчання в школі;

- вивчення рівня адаптації учнів

- 1-х, 5-х класів ЗНЗ до умов навчання;

- запобігання шкільному та сімейному насильству;

- виявлення учнів «групи ризику», дітей та учнів з девіантною та адиктивною поведінкою;

- дослідження соціальної адаптації

- випускників шкіл та підготовки до ЗНО;

- пошук, диференціація та надання підтримки обдарованим учням;

методичні рекомендації

- професійне самовизначення учнів та вибір профілю навчання;
- дослідження мотивації навчальної діяльності;
- психологічна готовність керівників до управлінської діяльності;
- рівень психологічної компетентності педагогів.

Результати досліджень узагальнювались в аналітичних звітах, доводились до відома управлінців, керівників закладів, педагогів; за результатами досліджень були розроблені рекомендації, організовувалась консультативно-корекційна робота.

Проблематика зазначених вище досліджень є актуальною і потребує включення в плани роботи фахівців психологічної служби у 2014-2015 н.р.

Психологічна служба протягом року брала активну участь у виконанні Державних, галузевих та регіональних програм, наказів МОН України. Це розглядалось на курсах підвищення кваліфікації практичних психологів, соціальних педагогів, семінарах, методоб'єднаннях, засіданнях круглих столів тощо. Необхідно продовжити роботу фахівців психологічної служби у цьому напрямку.

На жаль, діяльність психологічної служби була пов'язана з низкою проблем, які необхідно буде розв'язувати у новому навчальному році. Особливо гостро стоїть проблема забезпечення необхідних соціально-психологічних послуг адміністрації, педагогам, учням, батькам у сільських школах з малою наповнюваністю.

Потребує вирішення проблема забезпечення фахівців робочими кабінетами (39% практичних психологів та 67% соціальних педагогів працюють у непристосованих для фахової діяльності приміщеннях).

Необхідно продовжити роботу щодо поглиблення, розширення та активізації співпраці практичних психологів, соціальних педагогів з державними центрами, службами та іншими структурами, які опікуються проблемами дітей, з метою скоординованих зусиль щодо попередження поширення негативних явищ насильства, протиправної поведінки, алкоголізму, наркоманії тощо.

Потребує посиленої уваги проблематика системності та результативності роботи фахівців служби з дітьми «групи ризику».

Недостатньо забезпечується співпраця практичних психологів ДНЗ, позашкільних навчальних закладів зі шкільними психологами.

Ми стурбовані тим, що не у всіх районах було забезпечено організацію проведення регіональних соціально-психологічних досліджень. Недостатньо на місцевому рівні здійснюється вивчення психологічних аспектів проблематики професійної діяльності педагогів.

Подаємо актуальні теми для роботи фахівців психологічної служби з педагогами:

- Психологічне забезпечення розвитку професійної компетентності педагогів в умовах впровадження нових Державних стандартів освіти.

- Підвищення психологічної компетентності педагогів у роботі з обдарованими учнями.

- Психолого-педагогічний супровід професійного становлення молодих педагогів.

- Психологічне забезпечення формування психологічної готовності вчителя до інноваційної діяльності в умовах реформування сучасної освіти.

- Психологічна підтримка педагогів в умовах упровадження інклюзивної освіти.

- Психологічне забезпечення збереження та зміцнення психічного й фізичного здоров'я педагогів.

Особливої уваги потребує проблематика надання фахівцями психологічної служби допомоги педагогам у роботі з обдарованими дітьми (виявлення обдарованих дітей, розробка індивідуальних програм розвитку, психологічна підготовка до участі в предметних олімпіадах та інших конкурсах, розробка рекомендацій педагогам, батькам, учням тощо). Тому при плануванні роботи на 2014-2015 н. р. відділам (управлінням) освіти, методичним кабінетам, методистам з психологічної служби необхідно врахувати ці зауваження.

Отже, в наступному навчальному році необхідно сприяти забезпеченню виконання регіональних (обласних), районних, міських програм (Планів заходів) щодо розвитку психологічних служб; вирішенню проблем кадрового забезпечення психологічної служби; спрямувати діяльність практичних психологів, соціальних педагогів на допомогу у розв'язанні навчально-виховних проблем закладів освіти.

Нагальними завданнями керівників районних, міських психологічних служб, над розв'язанням яких необхідно працювати у 2014-2015 н. р. (вони мають бути відображені у річному плануванні роботи), є:

1. Розвиток мережі психологічної служби, розв'язання проблем кадрового забезпечення.

2. Організація надання психологічних послуг адміністрації, педагогам, батькам, учням у сільських школах з малою наповнюваністю.

3. Подальший пошук ефективних форм та методів методичного супроводу професійного становлення та кваліфікаційного зростання практичних психологів, соціальних педагогів.

4. Здійснення координаційної, організаційної та експертної роботи щодо забезпечення ефективності діяльності фахівців служби й управління якістю надання соціально-психологічних послуг; здійснення контролю за дотриманням фахівцями служби вимог нормативно-правових документів.

5. Підвищення психологічної компетентності керівників закладів та установ освіти.

6. Поглиблення співпраці між структурними підрозділами психологічної служби та державними установами, центрами, службами, громадськими організаціями щодо скоординованих зусиль у наданні допомоги дітям, учням; профілактиці поширення негативних явищ в учнівському середовищі: насильства, протиправної поведінки, алкоголізму, наркоманії тощо.

7. Спрямування діяльності служби на психологічний супровід впровадження нових Державних стандартів та інших процесів реформування освіти.

Психологічна служба системи освіти є важливою складовою державної системи охорони фізичного і психічного здоров'я молодих громадян України і діє з метою виявлення та створення оптимальних соціально-психологічних умов для розвитку особистості. Особливо ця функція служби важлива в умовах складної соціально-політичної ситуації в країні. Працівникам психологічної служби системи освіти необхідно організовувати свою роботу згідно з чинною нормативно-правовою базою, що регламентує їх діяльність. При цьому слід акцентувати увагу на забезпеченні виконання таких документів:

- лист Міністерства освіти і науки України від 11.03.2014 № 1/9-135 «Про надання психологічної допомоги учасникам навчально-виховного процесу»;

- лист Міністерства освіти і науки України від 02.04.2014 № 1/9-186 «Щодо навчання дітей військовослужбовців, які переїхали з Автономної Республіки Крим та м. Севастополя на постійне місце проживання до інших населених пунктів України»;

- лист Українського НМЦ практичної психології і соціальної роботи від 24.02.2014 № 26 «Про посилення психологічної допомоги населенню»;

- наказ Міністерства освіти і науки України від 02.07.2009 № 616, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 23.07.2009 за № 687/16703 «Про внесення змін до Положення про психологічну службу системи освіти України»;

- наказ Міністерства молоді та спорту, МОЗ, МОН, Мінпраці, Мінтранспорту, МВС та Департаменту з питань виконання покарань від 14.06.2006 № 1983/388/452/221/556/596/106 «Про затвердження порядку взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах» тощо.

Окрім того, необхідно звернути увагу на необхідність:

- створення сприятливого соціально-психологічного клімату в навчальному закладі та оптимізацію змісту і форм психологічної просвіти педагогічних працівників і батьків;

- недопущення своїми діями чи бездіяльністю вторинної травми учасників навчально-виховного процесу та, у разі потреби, перенаправляти дітей, батьків і педагогів до інших спеціалістів (психотерапевта, невролога тощо);

методичні рекомендації

- застосування міжсекторальної взаємодії і мультидисциплінарного підходу до вирішення проблем, які виникають (за потреби звернутися до закладів і установ охорони здоров'я, підрозділів служби з надзвичайних ситуацій тощо з пропозицією співробітництва та координації у справі надання психологічної допомоги тим, хто її потребує);

- залучення до надання психологічної допомоги висококваліфікованих фахівців, практичних психологів, соціальних педагогів, психотерапевтів, консультантів ПМПК;

- організації для тих, хто безпосередньо працює з постраждалими:

- а) психологічної та професійної супервизії;

- б) методичної підтримки у вигляді буклетів, методичних розробок, проведення навчальних семінарів і семінарів з обміну досвідом;

- внесення коректив у плани роботи всіх працівників психологічної служби, які задіяні в наданні допомоги постраждалим.

У процесі роботи треба суворо дотримуватися вимог методик та Етичного кодексу психолога.

Звертаємо увагу керівників психологічних служб, практичних психологів, соціальних педагогів, що рекомендації щодо здійснення соціально-педагогічної та психологічної роботи з дітьми, учнями в період переживання соціально-політичних конфліктних та постконфліктних ситуацій можуть отримати з посібника «Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період»: метод. рек. / Н.П. Бочкор, Є.В. Дубровська, О.В.Залеська та ін. – Київ: МЖПЦ «Ла Страда-Україна», 2014. – 84 с. У книзі окрему увагу також приділено роботі з педагогічними працівниками та батьками.

Відповіді на питання, що стосуються основних функцій та завдань фахівців психологічної служби, посадових інструкцій, нормативно-правового забезпечення окремих аспектів діяльності, планування й змістовного наповнення основних напрямів роботи практичних психологів, соціальних педагогів, оформлення обов'язкової документації та звітності, можна отримати з інформаційно-методичних посібників: Панок В.Г. «Психологічна служба». – Кам'янець-Подільський: ТОВ Друкарня Рута, 2012; «Науково-методичні аспекти та нормативно-правові засади організації роботи практичних психологів, соціальних педагогів закладів освіти» /укладачі Л.Пастух, Ж.Страшнюк, - Хмельницький, 2014.

Аналіз правопорушень, скоєних неповнолітніми, свідчить, що основними причинами протиправних дій є недостатній життєвий досвід, схильність до наслідування дорослих, не завжди позитивний вплив на дітей оточуючого середовища, намагання звільнитися

від опіки з боку батьків, віра в безкарність, недостатній рівень критичного ставлення до власних вчинків, хибна оцінка складних життєвих ситуацій тощо.

Враховуючи це, МОН України рекомендує впроваджувати в загальноосвітніх навчальних закладах (лист МОН України № 1/9-413 від 06.06.2013 р. «Про впровадження факультативних курсів працівниками психологічної служби системи освіти») факультативні курси, які орієнтовані на підсилення психологічної складової у вихованні дітей та учнівської молоді.

Методистам з психологічної служби РМК (ММК), завідувачам РЦППСР необхідно забезпечити проведення роз'яснювальної роботи серед керівників загальноосвітніх навчальних закладів щодо надання фахівцям психологічної служби у 2014-2015 н.р. годин факультативних курсів, рекомендованих МОН.

На допомогу фахівцям психологічної служби закладів освіти подаємо перелік орієнтовних актуальних тем психолого-педагогічних семінарів у 2014-2015 н.р. для включення в річні плани роботи:

1. Психолого-педагогічне забезпечення впровадження нових Державних стандартів освіти.

2. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах запровадження інклюзивної освіти.

3. Психологічні чинники формування позитивної навчальної мотивації. Вікові особливості мотивації навчальної діяльності.

4. Психологічна культура педагога як важливий чинник забезпечення психологізації навчально-виховного процесу.

5. Психологічні аспекти попередження та подолання конфліктів у системі «вчитель-учень».

6. Психолого-педагогічні передумови формування навичок здорового способу життя та профілактики поширення алкоголізму, наркоманії, ВІЛ-інфекції, СНІДу в молодіжному середовищі.

7. Феноменологія навчальних труднощів та психологічні засади підвищення результативності навчальних досягнень учнів школи I, II, III ступенів.

8. Місце та роль педагога у забезпеченні збереження й зміцнення психічного та фізичного здоров'я учнів.

9. Співпраця практичних психологів, соціальних педагогів з класними керівниками як важливий чинник соціальної адаптації учнів.

10. Соціально-психологічна й педагогічна підтримка дітей та учнів, схильних до девіантної і делінквентної поведінки.

11. Теоретико-практичні аспекти психолого-педагогічної підтримки обдарованих дітей.

12. Психолого-педагогічний супровід профільного навчання та професій-

ного самовизначення учнів.

13. Психологічні аспекти попередження та подолання агресивних проявів і різних форм насильства в учнівському середовищі.

14. Психологічні чинники збереження здоров'я педагогів та профілактика професійного вигорання.

15. Психолого-педагогічний супровід підготовки до проходження учнями ДПА і ЗНО.

16. Теоретико-практичні аспекти попередження конфліктів в учнівських колективах та виховання толерантності.

17. Психолого-педагогічна підтримка дітей з сімей, які потрапили в скрутні життєві обставини.

18. Підвищення психолого-педагогічної культури батьків як один з пріоритетних напрямів у діяльності освітніх закладів.

Запропоновані теми можуть корегуватись і доповнюватись іншими, відповідно до регіональної специфіки, типу навчального закладу, запитів адміністрації, педагогів, батьків, результатів моніторингових досліджень тощо.

Акцентуємо увагу фахівців психологічної служби всіх типів освітніх закладів на тому, що актуальні теми мають бути включені до річних, місячних планів роботи, а також відображені у матеріалах іншої обов'язкової документації та звітності практичних психологів, соціальних педагогів.

Доцільно організовувати за цими темами роботу творчих, динамічних груп, майстер-класів, засідань круглих столів з обміну досвідом роботи; проводити регіональні соціально-психологічні дослідження.

Важливо при плануванні та організації роботи фахівців психологічної служби враховувати специфіку закладу, виявлені за результатами досліджень проблеми, вирішення яких потребує психологічного забезпечення.

Соціально-психологічне забезпечення навчання і виховання дітей та учнів має бути системним, охоплювати всі суб'єкти навчально-виховного процесу – адміністрацію, педагогів, батьків, учнів; спланованим і скоординованим як на рівні навчального закладу, так і району, міста. Всю діяльність щодо психолого-педагогічної підтримки учнів доцільно зорієнтувати на наданні адресної допомоги конкретним дітям, учням, на основі вивчення їх запитів, звернень педагогів, батьків; результатів досліджень. При цьому, зусилля працівників служби мають бути спрямовані на підвищення власної психологічної і професійної компетентності, безперервну освіту і самовдосконалення, опанування інноваційними методами і технологіями надання психологічних і соціальних послуг.

Л.ПАСТУХ,
завідувач **ХОЦППСР,**
Ж.СТРАШНЮК,
методист **ХОЦППСР.**